

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА УМОВИ ВИВЧЕННЯ
СТУДЕНТСЬКОЇ МАЛОЇ ГРУПИ**

В статті розкрито соціально-психологічну характеристику студентської малої групи в контексті педагогічно-психологічної роботи науково-педагогічних працівників з нею у ВНЗ. Знання, останніми цієї проблеми, сприяє підвищенню якості навчання і поведінки студентських груп.

Фурманець Б.И.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И УСЛОВИЯ ИЗУЧЕНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ МАЛОЙ ГРУППЫ

В статье раскрыты социально-психологическую характеристику студенческой малой группы в контексте педагогически-психологической работы научно-педагогических работников с ней в вузах. Знания, последним этой проблемы, способствует повышению качества обучения и поведения студенческих групп

Furmanets B.I.

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FEATURES AND CONDITIONS-OF STUDY OF THE STUDENT OF A SMALL GROUP

The article includes analysis of socio-psychological characteristics of students-d small group in the context of pedagogical-psychological work of on-the-scientific-pedagogical workers with her in the universities.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2012

УДК 159

*Підбуцька Н.В., Курявська О.М.,
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Постановка проблеми. Особливого значення в часи соціально-економічного перетворення в усіх сферах суспільного життя набуває вдосконалення підготовки студентів-майбутніх фахівців. Однак педагогічна практика вказує на те, що ситуація у сфері гуманітарної освіти сьогодні досить суперечлива і складна. Спостерігається зниження рівня гуманітарної культури молоді, яка супроводжується інтенсивною переорієнтацією суспільної свідомості студентства з духовних, гуманітарних цінностей на цінності матеріального характеру. Зниження показників духовного життя суспільства, втрата позицій гуманізації, загальнолюдських цінностей значною мірою впливає на мотивацію навчання студентів. Мотивація студентів до навчання є однією з основних складових навчально-виховного процесу. Сучасне суспільство ставить до випускника вищого навчального закладу особливі вимоги, серед яких важливе місце

посідають професіоналізм, активність і творчість. Процес удосконалення підготовки майбутніх фахівців в умовах сучасної освіти досить складний і обумовлений багатьма чинниками. Одним із них є розвиток внутрішньої мотивації до навчання у студентів ВНЗ.

Аналіз попередніх досліджень. Ряд дослідників (Климчук В.О., Музика О.Л., Маркова А.К., Леонтьєв, Матюхіна М.В., Зимня І.А., Якунін В.О., Ільїн Є.П., Романовський О.Г., Божович Л.І., Н.Ф. Тализіна, В.Э.Мільман, Е. Дісі, Р. Раян) займалися проблемами внутрішньої мотивації.

Такі вчені як В.І. Ковальов, Р.Є.Заліська, В.Н. Дружинін, О.О. Бодалєв та ін. вважають, що серед психологічних проблем студентства є проблема формування внутрішньої навчально-професійної мотивації. Професійна мотивація визначається як складне співвідношення різних мотивів, що входять до потребно-мотиваційної сфери і розглядається як рушійний фактор розвитку професіоналізму особистості. Згідно з теорією А. Маслоу, тип внутрішньої мотивації професійної діяльності найтісніше пов'язаний з професійною ідентичністю особи.

Мета статті - виявити психологічні детермінанти внутрішньої мотивації до навчання у студентів технічних та гуманітарних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Проблема мотивації навчання є однією з центральних у педагогічній психології, оскільки і результат, і процес засвоєння знань значною мірою залежать від залученості до навчального процесу, зацікавленості особистості тих, хто навчається.

Складність і багатоаспектність проблеми мотивації зумовлюють багатовимірність у розумінні її сутності, природи, структури, а також функцій окремих мотивів. Як відзначає Є. П. Ільїн [3], значна кількість досліджень мотивації навчальної діяльності несе на собі відбиток недоліків у поглядах на мотивацію та мотиви, які існують у психології. Під мотивом навчальної діяльності розуміють усі чинники, які зумовлюють прояви навчальної активності: мету, потреби, установки, почуття обов'язку, інтереси, тощо. У психолого-педагогічній літературі не існує єдиного розуміння навчальної мотивації та класифікації навчальних мотивів. Різні дослідники використовують подібні, але не синонімічні, поняття для позначення цього феномену.

А.К. Маркова відзначає, що становлення мотивації «є не просте зростання позитивного або посилювання негативного відношення до навчання, а ускладнення структури мотиваційної сфери, що стоїть за ним, спонук, що до неї входять, поява нових, більш зрілих, інколи суперечливих стосунків між ними»[6].

Одна з найбільш поширених класифікацій мотивів припускає їх поділ на зовнішні і внутрішні (К.Замфір, М.В.Овчинников та ін.). Внутрішніми називають мотиви, які безпосередньо пов'язані з діяльністю. До зовнішніх відносять інші мотиви, які спонукають індивіда до даної діяльності. У навчальній та

навчально-професійній діяльності діють одночасно і зовнішні, і внутрішні мотиви. Їх співвідношення визначає психологічні особливості структури мотивації навчання студентів [2].

Загалом, слід зазначити, що навчальна мотивація, представляючи собою, особливий вид мотивації, характеризується складною структурою, однією з форм якої є структура внутрішньої і зовнішньої мотивації.

Найпродуктивнішими є внутрішні мотиви, які відображують особистісний рівень регуляції навчальної діяльності (саморегуляції), та професійні мотиви, які виконують роль створення взаємозв'язку навчальної діяльності із майбутньою професійною діяльністю.

Навчання у вузі пов'язане із суттєвою зміною соціальної ситуації – включенням у нову систему міжособистісних стосунків, підвищенням ролі самостійності та активності, і тому роль внутрішньої мотивації тут є ключовою.

Дослідження та аналіз психологічних детермінант внутрішньої мотивації до навчання у студентів є завданням, що має велике значення для підвищення ефективності вузівської освіти і становлення майбутніх осібностей, фахівців.

На думку С.Л. Рубінштейна, зовнішні причини завжди діють через внутрішні умови, а спосіб та результат їх дії на суб'єкта діяльності визначається його внутрішнім станом, системою його ставлень до життєвої ситуації, в якій здійснюється діяльність [7]. Отже, можна припустити, що внутрішні умови окреслюються системою цінностей особистості, через які характеристики діяльності впливають на розвиток внутрішньої мотивації.

Е. Дісі [5] висунув гіпотезу про існування двох фундаментальних мотиваційних тенденцій, зумовлених потребами до самодетермінації та компетентності. Тобто людина надає перевагу виконанню таких видів активності, які забезпечують їй відчуття майстерності. У руслі цієї концепції мотивація діяльності стає внутрішньою, якщо задовольняються такі базові психологічні потреби: у автономності, компетентності та у значимих стосунках.

Ще одним важливим чинником внутрішньої мотивації є оптимальний рівень складності діяльності. Дуже проста діяльність не дає змоги людині відчувати себе компетентною, тому не стимулює внутрішню мотивацію.

Формування внутрішнього локусу контролю має велике значення у процесі мотивації студентів. Учні з внутрішньою стратегією («інтерналі») вважають, що успішність навчання залежить від їхніх особистих якостей, інтелектуальних здібностей. Усвідомлення реального впливу на процес і результат власної діяльності мотивує студента до самоудосконалення, підвищення компетентності.

На думку А. Бандури, самоефективність формується шляхом: непрямого досвіду; вербального переконання; набуття здібностей вибудовувати пове-

дінку; управління емоціями. А. Бандура вважає, що формуванню самоєфективності сприяють такі умови, в яких людина відчуває себе впевненою.

У процесі дослідження нами було використано такі **методи**: опитувальник внутрішньої мотивації Р.Раяна (адаптація В.О. Климчука, О.Л. Музики); методика «Когнітивна орієнтація (локус контролю)» Дж.Роттер; методика «Діагностика мотиваційної структури особистості» В.Е. Мільмана; методика діагностики соціально-психологічних установок особистості в мотиваційно-потребовій сфері О.Ф.Потьомкіної; мотивація професійної діяльності (методика К.Замфір в модифікації А.А. Реана) та методи математичної статистики з метою обробки результатів дослідження для подальшого аналізу емпіричних даних (критерій ϕ^* Фішера).

За допомогою опитувальника внутрішньої мотивації було виявлено, що серед студентів-психологів та студентів технічних спеціальностей задоволення від діяльності, почуття компетентності та почуття самодетермінованості виражені на середньому рівні, а докладені зусилля на низькому. Але, задоволення від діяльності більш виражене на високому рівні у студентів-психологів, а докладені зусилля у студентів технічних спеціальностей.

В результаті проведення методики «Когнітивна орієнтація (локус контролю)» ми отримали дані щодо локусу контролю досліджуваних: екстернали становлять 45,6% вибірки студентів-психологів, а студентів технічних спеціальностей – 48,1%. Більшість студентів-психологів (54,4%) та студентів технічних спеціальностей (51,9%) мають тип локусу контролю інтернальність.

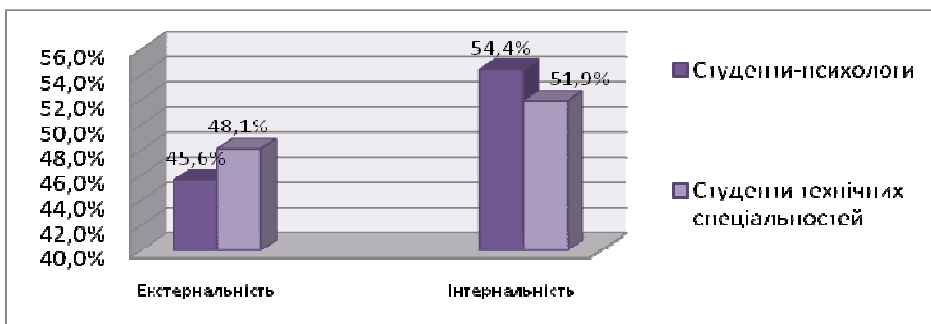

Рис.1. Тип локусу контролю студентів

Респонденти, які мають локус контролю екстернальність переконані, що їх успіхи або невдачі є наслідком дії зовнішніх сил, таких як везіння, випадковість, вплив інших людей тощо. Вони потребують зовнішньої підтримки та схвалення. В даному випадку особистість спрямована на зовнішні стимули. Студент із зовнішньою стратегією вважає, що його помилки викликані не його некомпетентністю, а впливом зовнішніх чинників. А це гальмує процес навчальної мотивації.

Інтернали інтерпретують значущі події життя як закономірний результат власної діяльності. Вони переконані, що чи то успіхи чи то невдачі не ви-

падкові, а залежать від їхньої власної компетентності, можливостей, здібностей, цілеспрямованості, тобто від них самих. Учні з внутрішньою стратегією вважають, що успішність навчання залежить від їхніх особистих якостей, інтелектуальних здібностей. Усвідомлення реального впливу на процес і результат власної діяльності мотивує студента до самовдосконалення, підвищення компетентності.

У студентів як психологів, так і студентів технічних спеціальностей переважає (94,7% та 96,2% відповідно) загальножиттєва мотиваційна спрямованість, тобто вони більше орієнтовані на життєзабезпечення, комфорт, соціальний статус та спілкування. Щодо учбової спрямованості респондентів, то вона становить лише 5,3% серед студентів-психологів та 3,8% серед студентів технічних спеціальностей. Це значить, що загальна та творча активність, соціальна корисність займає меншу частину життя досліджуваних. Студенти-психологи та студенти технічних спеціальностей спрямовані на те, щоб у вільний від навчання час більше віддавати перевагу зустрічам з друзями, спілкуванню, не пов'язаному з навчальною діяльністю, відпочинку, веселощам та розвагам, намагаються робити все можливе, щоб «завоювати місце під сонцем», переймаються через умови свого життя, шукають нових друзів та заводять нові знайомства.

Лише невелика частка студентів-психологів та студентів технічних спеціальностей спрямовані на навчальну діяльність, тобто, вони прагнуть відкрити щось нове, зробити якийсь винахід, займаються навчанням, підвищенням своєї кваліфікації, займаються роботою творчого характеру, частину їхнього часу займають суспільні справи, часто розмовляють з друзями про свої успіхи та плани, для них важливо підвищувати свій учбово-професійний рівень.

Що стосується мотиваційного профілю, то і у студентів-психологів, і у студентів технічних спеціальностей переважає прогресивний мотиваційний профіль (66,6% та 48,1% відповідно), це говорить про те, що більшість студентів має здобутки в сфері навчання, вчиться не на низькому рівні, позиція таких особистостей соціально направлена. Серед цих студентів є такі, в яких переважають розвиваючі мотиви, творча та професійна активність, підвищення свого учбово-професійного рівня.

Виходячи з результатів, ми бачимо, що більшість студентів-психологів та студентів технічних спеціальностей орієнтовані на свободу (87,7% та 80,8%). Це свідчить про те, що головна цінність для цих досліджуваних – це свобода. Орієнтація на свободу поєднана з орієнтацією на процес у психологів (59,6%) та з орієнтацією на процес (67,3%) та результат (55,8%) у студентів технічних спеціальностей. Досліджувані, що більше орієнтовані на сам процес виконання роботи, менше задумуються про результат, їх спонукає інтерес до справи. Але, не можна говорити про те, що їх процесуальна спрямованість студентів перешкоджає своєчасній здачі робіт, адже орієнтація на результат у

студентів технічних спеціальностей виражена на 55,8%. Студенти, що орієнтуються на результат, є надійними людьми. Вони можуть досягнути результату не дивлячись на перешкоди ззовні та не зважаючи на невдачі.

У студентів-психологів найменш вираженими є наступні орієнтації: на працю, владу та гроші. У студентів технічних спеціальностей найменш вираженими є орієнтації на: альтруїзм, владу, гроші та егоїзм.

Після проведення дослідження за методикою «Мотивація професійної діяльності» були отримані результати щодо типу мотивації студентів.

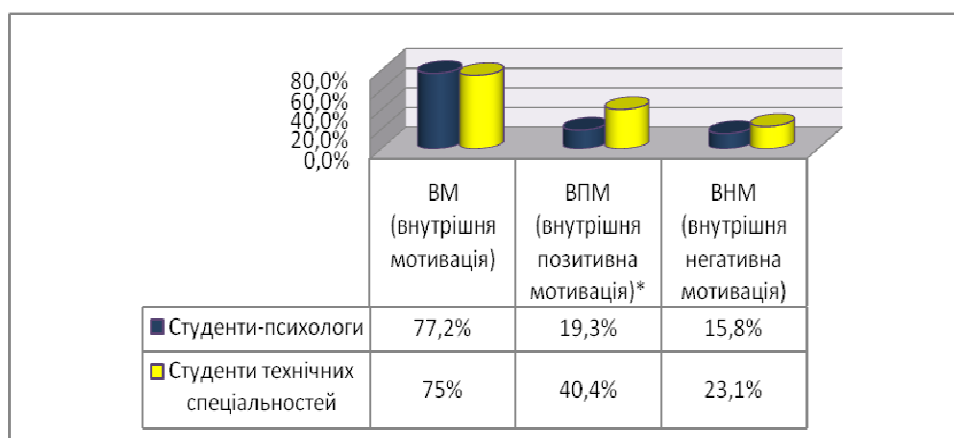

Рис.2. Співвідношення VM, VPM та VNM студентів

Виходячи з отриманих результатів, ми можемо сказати, що як у студентів-психологів, так і у студентів технічних спеціальностей переважає внутрішня мотивація до навчання (77,2% та 75% відповідно). VPM і VNM набуває більшого показника у студентів технічних спеціальностей, ніж у студентів-психологів.

Висновки. Проведене нами дослідження дало змогу виявити наступне: серед студентів-психологів та студентів технічних спеціальностей задоволення від діяльності, почуття компетентності та почуття самодетермінованості виражені на середньому рівні, а докладені зусилля на низькому. Але, задоволення від діяльності більш виражене на високому рівні у студентів-психологів, а докладені зусилля у студентів технічних спеціальностей. Серед студентів-психологів та студентів технічних спеціальностей більшість є інтерналами, тобто вони інтерпретують значущі події життя як закономірний результат власної діяльності. Інтернали переконані, що і успіхи, і невдачі залежать від їхньої власної компетентності, можливостей, здібностей, цілеспрямованості, тобто від них самих. У студентів-психологів і у студентів технічних спеціальностей переважаючою є загальножиттєва мотиваційна спрямованість, тобто

вони більше орієнтовані на життєзабезпечення, комфорт, соціальний статус та спілкування. Щодо учбової спрямованості респондентів, то вона виражена лише у 2-х студентів технічних спеціальностей та у 3-х студентів-психологів. Що стосується прогресивного мотиваційного профілю, то його було виявлено у більшості студентів-психологів та студентів технічних спеціальностей. Це свідчить, що рівень розвиваючих мотивів перевищує рівень мотивів підтримки. Студенти-психологи більше орієнтовані на свободу та процес. А також майже в однаковій мірі на результат, альтруїзм та егоїзм. Студенти ж технічних спеціальностей орієнтовані на свободу процес та результат. Менш за все студенти-психологи орієнтовані на гроші, а студенти технічних спеціальностей на егоїзм. У подальшому планується визначення психологічних детермінант внутрішньої мотивації студентів .

Список літератури: 1. *Божович, Л.І.* Проблема розвитку мотиваційної сфери дитини // Вивчення мотивації поведінки дітей та підлітків [Електронний ресурс] / Л.І.Божович. Режим доступу : http://www.koob.ru/age_psychology/ 2. *Горлова, Н.В.* К вопросу об особенностях психологической готовности к профессиональной деятельности на начальном и завершающем этапах профессионального образования [Текст] / Н.В. Горлова // Современные проблемы психологии развития и образования человека: Сборник материалов/ Под. ред. В.Н.Скворцова. СПб., 2010. – С.8-9. 3. *Ильин, Е. П.* Мотивация и мотивы [Текст] / Е. П. Ильин. – СПб.: Питер, 2002. – 512 с. 4. *Климчук, В.О.* Психологічні детермінанти розвитку внутрішньої мотивації студентів у навчальній діяльності [Текст] : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Климчук Віталій Олександрович. - К., 2004. - 20 с. 5. *Климчук, В.О.*Тренінг внутрішньої мотивації [Текст] / В.О. Климчук. - СПб.: Мова, 2005. – 76 с. 6. *Маркова, А. К.* Формирование мотивации учения в школьном возрасте [Текст]: пособие для учителя / А. К. Маркова. – М.: Просвещение, 1983. – 96 с. 7. *Рубинштейн, С. Л.* Бытие и сознание [Текст] / С.Л. Рубинштейн – М., 1957. – 328 с.

Bibliography (transliterated): 1. *Bozhovich, L.I.* Problema rozvitku motivacijnoї sferi ditini // Vivchennja motivacii povedinki ditej ta pidlitkiv [Elektronnij resurs] / L.I.Bozhovich. Rezhim dostupu : http://www.koob.ru/age_psychology/ 2. *Gorlova, N.V.* K voprosu ob osobennostjah psihologicheskoj gotovnosti k professional'noj dejatel'nosti na nachal'nom i zavershajuwem jetapah professional'nogo obrazovanija [Tekst] / N.V. Gorlova // Sovremennye problemy psihologii razvitija i obrazovanija cheloveka: Sbornik materialov/ Pod. red. V.N.Skvorcova. SPB., 2010. – S.8-9. 3. *Il'in, E. P.* Motivacija i motivy [Tekst] / E. P. Il'in. – SPb.: Piter, 2002. – 512 s. 4. *Klimchuk, V.O.* Psihologichni determinanti rozvitku vnutrishn'oї motivacii studentiv u navchal'nij dijat'nosti [Tekst] : avtoref. dis. ... kand. psihol. nauk: 19.00.07 / Klimchuk Vitalij Oлександрович. - K., 2004. - 20 s. 5. *Klimchuk, V.O.*Trening vnutrishn'oї motivacii [Tekst] / V.O. Klimchuk. - SPb.: Mova, 2005. – 76 s. 6. *Markova, A. K.*

Formirovanie motivacii uchenija v shkol'nom vozraste [Tekst]: posobie dlja uchitelja / A. K. Markova. – M.: Prosvewenie, 1983. – 96 s. 7. Rubinshtejn, S. L. Bytie i soznanie [Tekst] / S.L. Rubinshtejn – M., 1957. – 328 s.

Н.В. Підбуцька, О.М. Курявська

**ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ВНУТРІШНЬОЇ МОТИВАЦІЇ ДО
НАВЧАННЯ У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ СПЕ-
ЦІАЛЬНОСТЕЙ**

У статті послідовно розкривається проблема внутрішньої мотивації до навчання, її значення в педагогічній психології та особливості в студентському віці. В процесі експериментального дослідження визначено психологічні детермінанти внутрішньої мотивації до навчання у студентів технічних та гуманітарних спеціальностей.

Н.В. Подбуцкая, Е.Н. Курявская

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ ВНУТРЕННЕЙ МОТИВА-
ЦИИ К ОБУЧЕНИЮ У СТУДЕНТОВ ТЕХНИЧЕСКИХ И ГУМАНИТА-
РНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ**

В статье последовательно раскрывается проблема внутренней мотивации к обучению, ее значение в педагогической психологии и особенности в студенческом возрасте. В процессе экспериментального исследования определены психологические детерминанты внутренней мотивации к обучению у студентов технических и гуманитарных специальностей.

N. Podbutskaia, E. Kurjavskaja

**PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF INTERNAL MOTIVA-
TION FOR LEARNING THE STUDENTS OF TECHNICAL AND HUMANI-
TARIAN SPECIALTIES**

In the article consistently reveals the problem of the inner motivation for learning, it is importance in educational psychology and special features of the student's age. In the process of the pilot study identified the psychological determinants of internal motivation for learning the students of technical and humanitarian specialities.

Стаття надійшла до редакції 18.01.2012

УДК 159

*Иванова О.М.,
г.Харьков, Украина*

**АКЦЕНТУАЦИИ ХАРАКТЕРА, КАК ФАКТОР ДЕВИАНТНОГО ПОВЕ-
ДЕНИЯ ПОДРОСТКОВ**